

**FILMOTECA
PER A LES
ESCOLES**
2024-2025

FILMOTECA PER A LES ESCOLES

CICLE SOSTENIBILITAT

**ESCOLTAR LA TRADICIÓ,
INVENTAR EL FUTUR**

Sessió de curtmetratges

Material didàctic de la sessió
Recomanada per a 1r i 2n d'ESO

Filmoteca per a les escoles està adreçat a centres educatius i té l'objectiu de fomentar l'interès d'infants i joves pel cinema, així com de formar els espectadors i espectadores del futur, tot posant en valor el nostre patrimoni cinematogràfic.

Índex

- 5** Fitxes tècniques i sinopsis
- 6** Què treballem?
Persona convidada
- 7** Competències curriculars relacionades
- 8** Els reptes mediambientals, cerquem maneres de viure respectuoses amb el planeta
- 10** Una visió crítica: narratives audiovisuals i discursos apocalíptics
- 11** El cinema com un espai per repensar la societat
- 13** Proposta d'activitats
- 16** Documentació relacionada / Filmografia relacionada
- 17** Glossari

Material didàctic elaborat per:

Fitxes tècniques i sinopsis

La canoa de Ulises

Diego Fió, Argentina, 2016. 14'. Versió Original Subtitulada a l'espanyol (Idioma original: guaraní i castellà).

Itaeté i Ulisses, un ancià i un adolescent Guaraní, estan internats a la selva construint una canoa, forma de vida indispensable de la comunitat. Itaeté intenta inculcar-li el seu llegat tradicional, que passa per una forta connexió amb la natura i el clima, però el jove no hi està gaire interessat. La seva veritable vocació és el rap. Aquest enfrontament cultural i generacional podria posar en risc alguna cosa més que la tradició.

Memoria

Nerea Barros, Espanya, 2021. 16'. Versió Original Subtitulada a l'espanyol (Idioma original: varis).

La transmissió del llegat d'un avi, antic pescador, a la seva neta a través d'un mar que ja no hi és, el Mar d'Aral. Un curt sobre els efectes demolidors del canvi climàtic i la preservació del record per a la supervivència de les comunitats.

Las invasiones biológicas. El caso del Ovis orientalis musimon en la isla de Tenerife: «El último muflón»

Omar Al Abdul Razzak, Shira Ukrainitz. Espanya, 2023. 10'. Sense Diàlegs.

La lluita per la supervivència d'un jove mufló a Tenerife. La presència a l'illa d'aquesta espècie, introduïda al Parc Nacional del Teide als 70 amb finalitats cinegètiques ha generat controvèrsia per constituir una amenaça per a la fauna i flora autòctones, i porta a debat sobre l'impacte dels processos de preservació del medi ambient.

Material didàctic elaborat per:

Què treballem?

- Els reptes mediambientals, cerquem maneres de viure respectuoses amb el planeta.
- Una visió crítica: narratives audiovisuals i discursos apocalíptics.
- El cinema com un espai per repensar la societat.

Entitat convidada

Enginyeria Sense Fronteres

L'Associació Catalana d'Enginyeria Sense Fronteres (ESF) és una associació de cooperació al desenvolupament formada per professionals, docents i estudiants, principalment voluntaris i voluntàries, que treballen per garantir l'accés universal als serveis bàsics, acompanyant el canvi social i l'enfortiment de les poblacions, respectant sempre les característiques culturals i tècniques. Treballen per a construir una societat mundial justa i solidària i per a posar la Tecnologia al servei al desenvolupament humà.

A ESF treballen la interrelació entre l'enginyeria i la cooperació, ja sigui a través de tasques de formació i sensibilització en l'àmbit universitari o professional, projectes de cooperació al desenvolupament al Sud o campanyes d'incidència política al Nord.

Competències transversals

Competència emprenedora

- CE1. Analitzar necessitats i oportunitats i afrontar reptes amb sentit crític, fent balanç de la seva sostenibilitat i valorant l'impacte que pugui suposar en l'entorn, per presentar idees i solucions innovadores, ètiques i sostenibles dirigides a crear valor en l'àmbit personal, social, cultural i econòmic.

Competència ciutadana

- CC1. Analitzar i comprendre idees relatives a la dimensió social i ciutadana de la seva pròpia identitat, així com als fets socials, històrics i normatius que la determinen, demostrant respecte per les normes, empatia, equitat i esperit constructiu en la interacció amb els altres en diferents contextos socioinstitucionals.
- CC2. Analitzar i assumir amb fonament els principis i valors que emanen del procés d'integració europeu, de l'ordenament jurídic de l'Estat espanyol i de Catalunya i dels drets humans i de l'infant, participant en

activitats comunitàries, com la presa de decisions o la resolució de conflictes, amb actitud democràtica, respecte per la diversitat, i compromís amb la igualtat de gènere, la cohesió social, el desenvolupament sostenible i l'assoliment de la ciutadania mundial.

- CC3. Analitzar i comprendre problemes ètics fonamentals i d'actualitat, considerant críticament els valors propis i aliens, i desenvolupant els seus propis judicis per afrontar la controvèrsia moral amb actitud dialogant, argumentativa, respectuosa i oposada a qualsevol tipus de discriminació o violència —incloent-hi la violència masclista, LGTBfòbica, racista o capacitista— o fonamentalisme ideològic

Competència personal, social i d'aprendre a aprendre

- CPSAA 4. Fer autoavaluacions sobre el propi procés d'aprenentatge, buscant fonts fiables per validar, sustentar i contrastar la informació i per obtenir conclusions rellevants.

Material didàctic elaborat per:

Els reptes mediambientals, cerquem maneres de viure respectuoses amb el planeta

Fotograma de *Memoria*.

L'emergència climàtica s'ha convertit en el principal desafiament al qual ens enfrontem en l'actualitat i, a conseqüència, se'ns presenten grans reptes mediambientals. Segons l'ONU, tenim deu anys per a evitar que els seus efectes siguin irreversibles. Els tres curtsmetratges d'aquest programa tracten algunes de les qüestions més urgents, i alhora que obren una finestra a la reflexió i conviden a repensar la nostra forma d'habitar el planeta.

A la seqüència inicial de *La canoa de Ulises*, l'Itaité, l'avi de l'Ulises, al costat de l'arbre que acaben de talar per construir una canoa tradicional, en planta a terra un de nou tot dient: "perquè creixis i siguis la fusta dels que

vindran darrere nostre". Aquesta acció posa de manifest a la pel·lícula, tant el respecte del poble Guaraní —i la resta dels pobles nadius americans— vers la natura, com la seva consciència que els recursos naturals són limitats i la necessitat d'adoptar pràctiques sostenibles per assegurar la vida de les generacions posteriors. La desforestació, la tala il·legal i els megaincendis forestals, cada vegada més estesos, fan desaparèixer prop de deu milions d'hectàrees de vegetació a l'any¹. D'altra banda, els humans —molt especialment els habitants del Nord global— consumim recursos naturals molt per sobre de la capacitat de regeneració dels ecosistemes. Com a resultat, la Terra es queda sense boscos i selves, els pulmons verds del planeta.

Material didàctic elaborat per:

D'una manera semblant, el curtmetratge documental *Memoria* aborda la transmissió de coneixements entre un avi —que abans era pescador— i la seva neta —que no coneix el mar perquè ha desaparegut, i només veu terra àrida i animals per on li diuen que abans nedaven els peixos—. El mar d'Aral és un gran llac d'aigua salada situat entre el Kazakhstan i l'Uzbekistan que, a causa de la decisió del govern de la Unió Soviètica, als anys seixanta, de modificar els cursos dels rius per afavorir la indústria del cotó, ha anat desapareixent. Com a conseqüència, els pobles i les famílies que vivien de la pesca han perdut la seva identitat i el principal recurs amb el qual s'alimentaven. La tragèdia del mar d'Aral va anticipar els efectes devastadors del canvi climàtic: les fonts hídriques s'assequen i el planeta es desertifica. Les sequeres, cada vegada més freqüents, degraden els sòls, ja prou danyats per les tècniques d'agricultura i ramaderia intenses i invasives.

El último muflón, al seu torn, tracta la pèrdua de biodiversitat, un dels símptomes de l'acui-

tada crisi socioecològica estructural que vivim. Ho fa a través del supervivent d'una campanya d'extermini, un jove exemplar de mufló: una espècie originària d'Àsia que va ser introduïda a l'illa de Tenerife, l'any 1971, per practicar la caça esportiva, però que des de llavors ha suposat una amenaça per a la conservació d'un gran nombre d'espècies natives, endèmiques i amenaçades de l'illa. Un animal acorralat per l'ésser humà que va portar-lo i que, alhora, representa un perill per la biodiversitat. Segons dades de l'ONU², les cinc principals amenaces per a la diversitat biològica són les espècies invasores, el canvi climàtic, la contaminació, la modificació dels hàbitats i la sobreexplotació: és a dir, l'activitat humana. Les alternatives existeixen, però cal donar un cop de timó per a començar a cuidar el nostre planeta.

-
1. Article de l'ONU <https://news.un.org/es/story/2020/07/1477741>
 2. https://www.nationalgeographic.com.es/medio-ambiente/principales-amenazas-a-biodiversidad-y-que-plan-teea-convenio-sobre-diversidad-biologica-para-hacer-les-frente_19923

Fotograma de *Las invasiones biológicas. El caso del Ovis orientalis musimon en la isla de Tenerife: «El último muflón»*.

Material didàctic elaborat per:

Una visió crítica: narratives audiovisuals i discursos apocalíptics

The Last of Us (2023) és un exemple de sèrie postapocalíptica.

La representació de l'apocalipsi i de la fi del món s'ha convertit en un tòpic recurrent dins de les narratives audiovisuals, ja sigui en mitjans tradicionals com la premsa, la ràdio, el cinema, la publicitat i la televisió, com en els videojocs o les xarxes socials. A la situació d'emergència climàtica (amb fenòmens meteorològics extrems), la divisió nord-sud i la pandèmia global viscuda el 2020, cal afegir el perill nuclear que estan revifant els actuals conflictes bèl·lics (per no mencionar altres alarmes col·lectives de nou encuny, com el control social a través de la tecnologia o la possibilitat de mals usos de la IA), fets que han propiciat que els relats distòpics adquireixin un nou significat en transformar-se en possibilitats reals, ja que el perill s'ha traslladat del terreny de la ficció a la pròpia vida. Així, les narratives clàssiques de plagues, desastres

naturals, societats totalitàries, colonització de nous planetes, noves guerres mundials o crisis energètiques, cobren major rellevància en ser reinterpretaades des d'una nova òptica que s'allunya de la ciència-ficció i s'acosta a l'experiència referencial. Això ha modificat els conceptes de supervivència, amenaça, llibertat o confinament, afectant tant les narratives audiovisuals com els relats polítics i ideològics, que sovint aprofiten la conjuntura històrica per fomentar discursos d'odi.

Si bé el canvi climàtic és una realitat i amenaça el futur de la Terra, els discursos apocalíptics tendeixen a no trobar solucions en el present o bé buscar-les en el futur. Tot això provoca angonya i seqüeles psicològiques, especialment en els més joves (i, per tant, menys responsables de la crisi climàtica), un fenomen conegut com a "ecoansietat". No obstant això, enfront d'aquesta mena de narratives, trobem també veus que fugen dels discursos apocalíptics i, des del present, tracten d'oferir accions i alternatives per a enfrontar-nos al problema. Així doncs, a *La canoa de Ulises*, per exemple, serem testimonis de com el conflicte generacional entre el protagonista i el seu avi es resoldrà en el moment en què el jove raper guaraní decidirà fer seva la transmissió de respecte a la naturalesa, de defensa de la seva identitat i de la seva cultura, mitjançant la incorporació d'aquest discurs al seu art i la seva música. *Memoria*, al seu torn, malgrat que el curtmetratge irradia una certa atmosfera fantasmagòrica, l'avi manté en tot moment l'esperança que un dia la mar tornarà a les seves terres, i s'esforça per transmetre-li valors de respecte als recursos naturals a la seva petita neta.

Material didàctic elaborat per:

El cinema com un espai per repensar la societat

Fotograma de *La canoa de Ulises*.

Moltes pel·lícules no només han posat en contacte a les persones amb la naturalesa i els paisatges considerats exòtics per la mirada eurocèntrica, sinó que porten a terme una militància activa en la lluita per la defensa del medi ambient. La narrativa audiovisual (tant en el documental com en la ficció) és una finestra, una eina que pot ajudar-nos a conèixer altres pensaments, problemàtiques, modes de vida i costums, ajudant-nos així a canviar actituds i hàbits que ens limiten, estratègies creatives, millorar la comunicació, afavorir el debat social i rebutjar els discursos merament catastrofistes: en definitiva, a repensar i transformar la societat de la qual formem part.

La canoa de Ulises, per exemple, ens acostarà a la realitat del poble guaraní situat ge-

ogràficament a Paraguai, nord-est i nord-oest de l'Argentina, al sud i sud-oest del Brasil, sud-est de Bolívia i en algunes zones de l'Uruguai. Una comunitat indígena que, paradoxalment, tot i que no ha contribuït a contaminar i sobreexplotar el planeta i manté en les seves tradicions un respecte reverencial vers la natura, s'ha convertit en una de les comunitats més afectades i vulnerables davant la crisi climàtica. Coneixent la història de l'Ulises (que segons ha explicat en Diego Fió, el director, està basada en el cas real d'uns rapers guaranis que canten en la seva llengua materna per difondre les seves tradicions entre els joves de la seva comunitat), l'alumnat pot connectar emocionalment amb aquestes persones i problemàtiques que, en un primer moment, els poden semblar alienes i llunyanes, i com-

Material didàctic elaborat per:

prendre la desigualtat que existeix en la responsabilitat de la crisi climàtica entre els països i comunitats del Nord i el Sud global.

En el mateix context de crisi mediambiental, un curtmetratge com *Memoria*, amb els seus paisatges desertificats que fa poques dècades eren coberts per un mar ric en peixos i recursos, ajuden a sensibilitzar i conscienciar l'alumnat sobre el problema de la sobreexplotació, l'extractivisme, els efectes del canvi climàtic i la importància de preservar tant la naturalesa com la memòria.

El último muflón, al seu torn, a través del cinema d'animació, inspira empatia i compassió vers els animals alhora que planteja un problema complex: l'amenaça que suposa per a la biodiversitat d'un territori la introducció a mans de les persones d'una espècie que, sense tenir cap culpa, ha posat en perill l'equilibri ambiental, la fauna i la flora autòctona.

Fotograma de *Mothers of the Revolution*.

Més enllà d'aquest programa, moltes pel·lícules han retratat les lluites ecologistes. *Mothers of the Revolution* (Briar March, 2021), per exemple, restitueix la memòria dels milers de dones de tot el món que, entre el 1981 i el 2000, van instal·lar un campament a les

Fotograma de *La princesa Mononoke*.

terres comunals que envoltaven la Royal Air Force (RAF) de Greenham Common (Berkshire, Anglaterra) per mostrar la seva oposició a l'emplaçament d'armament nuclear en aquella base militar. La seva resistència pacífica, l'estructura organitzativa i la seva imaginació sense fronteres van convertir aquesta protesta en un referent de la desobediència civil i de l'ecofeminisme mundial. O *Rebellion* (Maia Kenworthy i Elena Sánchez Bellot, 2021), que explica, en clau de thriller, l'origen del grup ecologista Extinction Rebellion. Aquest film ens descobreix a les persones darrere del seu naixement, el cisma que va causar en el moviment ecologista mundial, els dubtes sobre els seus mètodes i les rivalitats internes, però també la història de com el debat sobre la crisi climàtica s'ha convertit en la clau de l'actualitat en l'última dècada i algunes de les possibles solucions. En l'àmbit de l'animació, podem fer referència a la ja clàssica *La princesa Mononoke* (Hayao Miyazaki, 1997), la qual a través del viatge de l'Ashitaka —príncep de la tribu dels Emishi, una tribu matriarcal que realment va existir al sud de l'arxipèlag japonès—, tracta temes com la destrucció de la naturalesa en favor del suposat progrés i la pèrdua d'identitat del seu poble.

Proposta d'activitats

Abans del visionat:

La fotografia, així com el cinema, esdevé un espai i un llenguatge idoni per criticar, reflexionar i repensar la societat. Cada vegada són més els fotògrafs i les fotògrafes que dediquen la seva pràctica a projectes relacionats amb la crisi climàtica i el medi ambient. Proposem dividir l'aula en quatre, ja que cada grup serà l'encarregat d'investigar i analitzar una fotografia de denúncia sobre algun problema mediambiental, amb l'objectiu final de presentar-ho a la resta de l'aula. L'anàlisi es basarà a descriure el que denotem (Què veiem?) i el que connotem (Què simbolitza i interpretem?) de la fotografia. És important que cada grup investigui al voltant de la fotografia per entendre què suggereix i així poder fer una anàlisi connotativa més interessant. Es pot investigar intentant respondre aquestes dues preguntes: Qui l'ha feta i on? Què explica o denuncia la fotografia?

Oil spill in Lima

(Musuk Nolte, 2023)

Battered Waters

(Anush Babajanyan, 2023)

Evia Island Wildfire

(Konstantinos Tsakalidis, 2022)

California Sea Lion Plays with Mask

(Ralph Pace, 2021)

- Llegir conjuntament aquesta infografia sobre el mufló, el protagonista del curt Las invasiones biológicas. *El caso del Ovis orientalis musimon en la isla de Tenerife: «El último muflón»*.

<https://www3.gobiernodecanarias.org/medusa/ecoescuela/recursosdigitales/files/formidable/6/muflon-1.pdf>

Buscar informació sobre la introducció de l'animal a les illes Canàries: en quin moment es va introduir? Què vol dir que es va fer amb finalitat cine-genètica? Per què és una espècie que s'ha convertit en invasora?

- Entre tota la classe, elaborar un llistat de pel·lícules i sèries distòpiques que hagin vist on es tracti el tema de l'apocalipsi i la fi del món a través de plagues, guerres, zombies, catàstrofes climàtiques, etc. (És probable que apareguin títols com *Los 100*, *Y*, *The Last Man*, *The Walking Dead*, *El cuento de la criada*, *Hora de aventuras*, etc.). Debatre en grup: Què hi ha de realitat i què de ficció? És possible que ens esperi aquest futur? Per què? Com ens sentim en veure-les? Alguna d'aquestes sèries proposa alguna solució de cara a evitar la fi del món tal com el coneixem? Quines transmeten valors positius i quines només contribueixen a generar més por?...

Després del visionat

- Realitzar individualment un mapa visual (un mapa conceptual amb dibuixos) sobre el canvi climàtic. Podem extreure la informació de les pàgines 12,13 i 14 de la [*Guia pedagògica per a la introducció de la justícia ambiental a les aules, d'ESF*](#), inclosa en la bibliografia al final del dossier. El mapa pot incloure també reflexions o referències dels visionats dels tres curtmetratges.

Material didàctic elaborat per:

- Tal com explica la *Guia pedagògica per la introducció de la justícia ambiental a les aules*, durant el 2022, el col·lectiu End Fossil va ocupar més de 50 escoles i universitats per tot el món demanant la fi dels combustibles fòssils. Una d'aquestes ocupacions va ser a la Universitat de Barcelona (UB), on End Fòssil Barcelona va acampar als jardins de l'edifici històric per denunciar la passivitat de les universitats davant la crisi climàtica i la presència de bancs i empreses fòssils en els centres educatius. L'ocupació va rebre el suport de sindicats, organitzacions ecologistes i moviments socials.
- Fer recerca sobre el concepte de combustibles fòssils: Què són? Per què tenen aquest nom? Llegir conjuntament [el manifest](#) de demandes del col·lectiu activista juvenil End Fòssil Barcelona per conèixer-ne les reivindicacions:

- En grups de tres, subratllar els conceptes que no s'entenguin, buscar les definicions i sinònims i, amb tot el grup aula, proposar una reescriptura del manifest adaptat a l'alumnat del centre educatiu.
- Conjuntament, per grups o de manera individual, animarem als estudiants a escriure una carta o un correu electrònic a l'alcalde o alcaldessa de la nostra localitat, regidors de districte, caps d'empreses contaminants, etc., expressant les preocupacions sobre la crisi climàtica, plantejant reptes mediambientals i demanant accions concretes. Un cop l'alumnat hagi enviat les seves cartes, farem un seguiment i una avaluació de les respostes.
- L'Ulises expressa les seves emocions i els ensenyaments del seu avi a través del rap. Demanar a l'alumnat que compongui algunes estrofes d'un rap la lletra del qual guardi relació amb algun ensenyament que hagin rebut (dels seus pares o avis) relacionat amb l'aprofitament de recursos, el respecte a la natura o els animals, etc. Pot estar escrit en la llengua d'origen de les seves famílies. Finalment, organitzarem un petit recital on els i les alumnes cantin les seves estrofes per torns.

Material didàctic elaborat per:

Documentació relacionada

- [Campanya Som Aigua](#)
- [Guia pedagògica per a la introducció de la justícia ambiental a les aules](#)
- [Guia per a la introducció de la justícia global, la igualtat de gènere i els drets humans en el currículum científicotecnològic de secundària obligatòria i en la modalitat de Ciències i tecnologia de batxillerat](#)

Filmografia relacionada

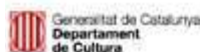
- ***FernGully: Las Aventuras de Zak y Crysta*** (Bill Kroyer, 1992)
- ***La princesa Mononoke*** (Hayao Miyazaki, 1997)
- ***La tortuga roja*** (Michael Dudok de Wit, 2016)
- ***Mothers of the Revolution*** (Briar March, 2021)
- ***Okja*** (Bong Joon-ho, 2017)
- ***Rebellion*** (Maia Kenworthy i Elena Sánchez Bellot, 2021)
- ***Un pequeño plan... como salvar el planeta*** (Louis Garrel, 2021)
- ***Wall-E*** (Andrew Stanton, 2008)

Material didàctic elaborat per:

Glossari

- **Ecoansietat:** L'ecoansietat és una alteració emocional i psicològica que s'ha relacionat clínicament amb aspectes del trastorn d'ansietat generalitzada (TAG) i que s'emmarca en la relació de l'individu amb l'estat i el futur del medi ambient i de la natura. Es tracta d'un estat d'angoixa aguda sobre els impactes nocius que el canvi climàtic tindrà en la biodiversitat, la societat i en la vida de la mateixa persona afectada.
- **Justícia climàtica:** Conjunt de principis que defensen un tracte just per a totes les persones i tots els països, com a manera d'evitar les discriminacions que poden comportar determinades decisions i projectes vinculats a la lluita contra el canvi climàtic.
- **Extractivisme:** Explotació d'una gran quantitat de recursos naturals (com per exemple a partir de l'extracció d'hidrocarburs, mines o monocultius extensius) normalment per part d'empreses transnacionals, per exportar-los a altres territoris. Es fa de forma agressiva tant al l'espai natural on s'actua com per la gent que hi viu.
- **Distopia:** Una distopia, contrautopia o antiutopia és una utopia negativa on la realitat transcorre en termes oposats als d'una societat ideal, és a dir, vers una societat opressiva, totalitària o indesitjable. El terme va ser encunyat com a antònim d'utopia i s'usa principalment per a fer referència a una societat fictícia (sovint emplaçada en el futur) on les tendències socials es duen a extrems apocalíptics. Es tracta, en realitat, d'un subgènere dins de la ciència-ficció.

Material didàctic elaborat per:

Dades de contacte

Si voleu aprofundir més en aquest o altres aspectes del cinema, els docents disposen d'accés gratuït a la Biblioteca del cinema de la Filmoteca amb tot tipus de recursos i bibliografia sobre cinema i cultura audiovisual.

Filmoteca de Catalunya

Filmoteca per a les escoles

filmoteca.escoles@gencat.cat

T 935 565 198

<https://filmoteca.cat/web/ca/article/filmoteca-les-escoles>

<https://filmotecaescoles.blog.gencat.cat>

Drac Màgic

drac@dracmagic.cat

T 93 216 00 04

www.dracmagic.cat